

บทที่ 1

บทนำ

ที่มาและความสำคัญของปัญหา

การศึกษาเรื่องบทบาทของทหารและกองทัพโดยส่วนใหญ่นั้น มักจะมุ่งใน คำนวณวัตถุประสงค์ทั่วไปของกองทัพ คือ การต่อสู้และเอาชนะสงคราม หรือบทบาทใน คำนเป็นวีรของชาติ ป้องกันประเทศชาติจากอริราชศัตรู มีการศึกษาถึงบทบาท การเมืองของกองทัพบ้าง¹ อย่างไรก็ตาม การศึกษาส่วนใหญ่ยังคงเน้นถึงวัตถุประสงค์ และบทบาทเฉพาะของกองทัพดังกล่าว² ทั้งที่ความจริงแล้วบทบาทของทหารและกองทัพ นั้นยังมีด้านอื่น ๆ อีก โดยเฉพาะในประเทศกำลังพัฒนา ซึ่งกองทัพหรือองค์กรทหาร เป็นองค์กรที่มีการจัดระเบียบ มีวินัย และความเป็นเอกภาพเหนือองค์กรอื่น ๆ ใน สังคม และมักเป็นเหตุโน้มนำให้กองทัพเข้ามามีบทบาทครอบงำทางการเมืองอยู่เสมอ ทั้งนี้เพราะในอีกด้านหนึ่งกองทัพก็คือองค์กรที่ปกป้องและป้องปรามรัฐ ไม่เพียงแต่จาก ศัตรูภายนอกเท่านั้น แต่ยังป้องกันศัตรูภายในอีกด้วย มิติแห่งการตั้งกองทัพสมัยใหม่ เพื่อปกป้องรัฐจากภายในนี้เป็นจุดเริ่มต้นอย่างหนึ่งที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า

¹กมล สุขพานิช ชันชปราม, ทหารกับการเมือง : วิเคราะห์ เปรียบเทียบ, ชัยอนันต์ สมุทวณิช, ยังเติร์กกับทหารประชาธิปไตย : วิเคราะห์ บทบาททหารในการเมืองไทย, กระมล ทองธรรมชาติ, การพัฒนาการเมืองเพื่อ ความมั่นคงแห่งชาติ, สุรชาติ บำรุงสุข, ระบบทหารไทย : บทศึกษากองทัพใน บริบททางสังคม-การเมือง.

²พิน เอกคำรณ สัตตบุศย์, แนวทางป้องกันและปราบปรามคอมมิวนิสต์ ในประเทศไทย, นาวาอากาศโทชาติชาย อิศรา, การป้องกันภัยทางอากาศ, นาวาอากาศตรีสุพจน์ กาญจนกุล, การใช้กำลังทางอากาศปราบปรามผู้ก่อการร้าย คอมมิวนิสต์, ร้อยเอกทวีศักดิ์ หนูนงภักดิ์, การพัฒนากำลังพลของกองทัพไทย.

เจ้าอยู่หัวสถาปนาขึ้นด้วย แต่กระนั้นในระยะต่อมากองทัพก็ขยายบทบาทจนในที่สุดกลายเป็นพลังหลักในการควบคุมทางการเมืองไทยด้วย³ โดยเฉพาะตั้งแต่หลัง พ.ศ. 2475 เป็นต้นมา ตัวจักรสำคัญที่มีส่วนในการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองก็คือกองทัพบกกับกองทัพเรือ จนกระทั่งหลังจากมีการสถาปนากองทัพอากาศขึ้นใน พ.ศ. 2480 แล้ว กองทัพอากาศก็ได้เข้ามามีบทบาททางการเมืองด้วย

ในอีกมิติหนึ่ง กองทัพอากาศนั้น เป็นกองทัพที่เพิ่งเกิดขึ้นไม่นานมานี้ แต่เป็นกองทัพที่มีการพัฒนาองค์กรไปพร้อมกับการพัฒนาด้านเทคโนโลยีขั้นสูง โดยเฉพาะในด้านการบินและอากาศยาน สภาพเช่นนี้จึงกำหนดให้กองทัพอากาศมีลักษณะพิเศษแตกต่างจากกองทัพอื่น อย่างน้อยด้านหนึ่งก็คือความแนบแน่นกับเทคโนโลยีมากที่สุด อาจกล่าวได้ว่ากองทัพอากาศเป็นกองทัพเทคโนโลยีนั่นเอง นั่นคือถ้าไม่มีการพัฒนาด้านเทคโนโลยีแล้วจะไม่มีการพัฒนาของกองทัพอากาศ ด้วยเหตุนี้อาจให้คำจำกัดความอย่างกว้าง ๆ ของ "กองทัพอากาศ" ว่า กองทัพอากาศคือ กองทัพที่อาศัยยุทธปัจจัยทางด้านอากาศยานหรืออาวุธทางอากาศเป็นหลักในการรบ

อย่างไรก็ตาม การที่กองทัพอากาศสามารถเจริญเติบโตอย่างรวดเร็วและมีบทบาทอย่างมาก สืบเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงสถานการณ์ทางการเมืองของโลกซึ่งส่งผลให้มีการเปลี่ยนแปลงเทคนิคทางด้านยุทธศาสตร์และการทหาร ในสงครามโลกครั้งที่ 1 ได้มีการนำเอาเครื่องบินมาเป็นอาวุธสงครามอย่างจริงจังเป็นครั้งแรก และต่อมาในสงครามโลกครั้งที่ 2 ได้มีการพัฒนาการด้านการรบทางอากาศอย่างมากจนทำให้กองทัพอากาศเป็นสถาบันหลักทางทหารหน่วยหนึ่งของกองทัพทั่วโลก หลังจากสงครามโลกครั้งที่ 2 ได้มีการคิดค้นประดิษฐ์เครื่องบินไอพ่นและจรวดขึ้นมา ยิ่งทำให้การรบมีประสิทธิภาพมากขึ้น และกองทัพอากาศก็ได้มีบทบาทเพิ่มมากขึ้น ภารกิจหลักที่สำคัญของกองทัพอากาศอีกประการหนึ่งคือการขนส่งทางอากาศและการส่งกำลังอาวุธซึ่งมีส่วนช่วยสนับสนุนด้านการรบแบบใหม่ในสงครามเย็น เช่น การขนส่งทางอากาศในวิกฤติการณ์ปิดล้อมทางทหารของ

³ชัยอนันต์ สมุทวณิช, ปัญหาการพัฒนาทางการเมืองไทย (กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2530), หน้า 175-176.

สหภาพโซเวียตต่อโลกตะวันตกในกรณีปิดล้อมกำแพงเบอร์ลินในปี พ.ศ. 2491 ซึ่งกองกำลังทางอากาศได้มีส่วนช่วยสนับสนุนชนส่งยุทธปัจจัยให้แก่เบอร์ลินตะวันตก

ดังนั้นในปัจจุบันนี้พลังอำนาจทางทหารมิได้อยู่แค่กองทัพบกและกองทัพเรือเท่านั้น แต่ได้เกิดพลังอำนาจทางการทหารของกองทัพอากาศขึ้นมาใหม่อีกด้วย ซึ่งพลังอำนาจของกองทัพอากาศนี้มีส่วนช่วยผลักดันการสร้างพลังทางการเมืองของกองทัพอากาศได้อย่างสอดคล้อง จึงทำให้กองทัพอากาศเข้ามามีบทบาทในการส่งเสริมและสนับสนุนสถานภาพทางการเมืองของกองทัพอื่นด้วยเช่นกัน ดังคำกล่าวของ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช ที่ว่า "ถ้าไม่ตั้งนายทหารอากาศเข้าไปร่วมอยู่ในคณะทหารด้วยแล้ว เขาก็อาจจะชิวว่าจะเอาเครื่องบินไปทิ้งระเบิดเมืองหลวงให้พินาศไปเหมือนกัน เพราะฉะนั้นการรัฐประหารที่คืนนั้นก็ควรจะมีนายทหารซึ่งเจเลี้ยมาจากกองทัพต่าง ๆ เท่า ๆ กัน"⁴

เพราะฉะนั้นกองทัพอากาศได้กลายมาเป็นตัวแปรในการถ่วงดุลย์อำนาจทางการเมืองระหว่างอีกสองกองทัพ เมื่อเกิดปัญหาทางการเมือง และในบางโอกาสกองทัพอากาศก็ได้มีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาทางการเมือง

จากการศึกษาประวัติศาสตร์เกี่ยวกับกองทัพกับการเมืองไทยเท่าที่ผ่านมาเน้นที่กองทัพบกและกองทัพเรือเป็นสำคัญ เนื่องจากกองทัพทั้งสองเกิดขึ้นก่อนกองทัพอากาศ และมีบทบาทมาก่อนในการกำหนดทิศทางการเมืองของไทย เช่น การเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 การล้มล้างอำนาจรัฐบาลพระยามโนปกรณนิติธาดา เป็นต้น

ส่วนกองทัพอากาศก็ได้เข้ามามีบทบาททางการเมืองเพิ่มมากขึ้นตามลำดับ โดยเฉพาะในกรณีเกิดวิกฤตการณ์ทางการเมือง อาทิเช่น รัฐประหาร พ.ศ. 2490 กฎแมนฮัตตัน พ.ศ. 2494 และรัฐประหาร พ.ศ. 2500 เป็นต้น

อย่างไรก็ดี การศึกษาประวัติศาสตร์เกี่ยวกับกองทัพกับการเมืองไทยนับตั้งแต่ พ.ศ. 2475 จนถึงปัจจุบันจะมุ่งประเด็นศึกษาไปที่กองทัพบกและกองทัพเรือ

⁴ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช, "วิชาการรัฐประหาร" ประชุมพงศาวดาร ประชาธิปไตย (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์บรรณาคาร, 2512), หน้า 330.

เป็นสำคัญ⁵ ทั้ง ๆ ที่โดยแท้จริงแล้วนับตั้งแต่ พ.ศ. 2480 เป็นต้นมา กองทัพอากาศได้เข้าไปมีบทบาททางการเมืองไทยมาโดยตลอด ดังนั้นจึงไม่ควรละเลยบทบาทของกองทัพอากาศ เพราะจะทำให้การศึกษาประวัติศาสตร์การเมืองในส่วนที่เกี่ยวกับกองทัพไทยไม่สมบูรณ์เท่าที่ควร ด้วยเหตุนี้การศึกษาเรื่องบทบาทของกองทัพอากาศต่อการเมืองไทยในช่วง พ.ศ. 2480-2519 จะทำให้ภาพของการเมืองไทยในส่วนที่เกี่ยวกับกองทัพชัดเจนและมีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

การเมืองในประเด็นที่วิทยานิพนธ์กล่าวถึงคือ การต่อสู้เพื่อช่วงชิงอำนาจการบริหารรัฐ⁶ การศึกษาถึงบทบาททางการเมืองของกองทัพอากาศในงานวิจัยนี้จะพิจารณาว่าบทบาททางการเมืองของกองทัพจะมีมากหรือน้อยเพียงใดนั้นขึ้นอยู่กับการที่กองทัพอากาศจะเข้าไปเกี่ยวข้องหรือไม่เกี่ยวข้องต่อการมีอำนาจในการกำหนดและตัดสินใจในการบริหารรัฐเป็นสำคัญ

วัตถุประสงค์

1. ศึกษาองค์กรของกองทัพอากาศที่มีผลทำให้กองทัพอากาศเข้ามามีบทบาททางการเมือง
2. ศึกษาสถานการณ์การเมืองและปัจจัยอื่น ๆ ที่เป็นแรงผลักดันให้กองทัพอากาศเข้ามามีบทบาททางการเมือง รวมทั้งศึกษาวิธีดำเนินงานของกองทัพอากาศในการแก้ปัญหาต่าง ๆ ทางการเมืองที่เกิดขึ้นในระยะดังกล่าว

⁵ เช่น มลิวัลย์ คงเจริญ, บทบาทและกิจการทหารเรือไทยสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์, กนกวลี ชูชัยยะ, พัฒนาการทางความคิดของกลุ่มทหารอาชีพ พ.ศ. 2475-2524, สุภา กาเคอร์, กบฏแมนฮัตตัน, วันเพ็ญ ศิริคุณ, กบฏวังหลวง, สุชิน ตันติกุล, การรัฐประหาร 2490.

⁶ คำว่าการเมืองในวิชารัฐศาสตร์มีได้หลายความหมาย (ดู จรูญ สุภาพ, การเมือง, หน้า 2, บรรพต วีระสัย, รัฐศาสตร์ทั่วไป, หน้า 8, กระมล ทองธรรมชาติ, รัฐศาสตร์, หน้า 4.) แต่ความหมายของคำว่าการเมืองที่กล่าวถึงนี้ เป็นความหมายเฉพาะที่สอดคล้องกับวิทยานิพนธ์นี้เท่านั้น.

3. ศึกษาวิเคราะห์ผลกระทบจากการที่กองทัพอากาศเข้ามามีบทบาททางการเมืองระหว่าง พ.ศ. 2480-2519

ขอบเขตของการศึกษา

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้เริ่มศึกษาตั้งแต่ พ.ศ. 2480 เมื่อกรมทหารอากาศได้ยกฐานะเป็นกองทัพอากาศ แยกตัวออกจากกองทัพบก และมาสิ้นสุดการศึกษาใน พ.ศ. 2519 เพราะเป็นระยะเวลาที่มีการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองที่สำคัญทั้งภายในและภายนอกประเทศ กล่าวคือ การเมืองภายในนั้น มีกระแสการต่อต้านสหรัฐอเมริกาครั้งใหญ่ในเมืองไทยก่อนหน้าที่จะเกิดรัฐประหารในวันที่ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519 ส่วนการเมืองภายนอกประเทศบทบาทของสหรัฐอเมริกาในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เริ่มเปลี่ยนแปลง นับตั้งแต่สหรัฐอเมริกาถอนตัวออกจากสงครามอินโดจีน ซึ่งยังผลให้ความช่วยเหลือทางการเงินและการทหารที่สหรัฐอเมริกาให้แก่กองทัพอากาศไทยลดลงไปด้วย กองทัพอากาศจึงต้องปรับปรุงโครงสร้างของหน่วยงานใหม่เพื่อให้รับกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป

วิธีการดำเนินการวิจัย

การศึกษาค้นคว้าและการวิจัยในงานวิทยานิพนธ์ฉบับนี้จะใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ ด้วยการวิเคราะห์ข้อมูลทางด้านเอกสารและนำเสนอในรูปแบบของการพรรณนาวิเคราะห์เป็นหลัก โดยอาศัยข้อมูลเอกสารเท่าที่มีอยู่และเท่าที่ทางราชการจะเปิดเผยได้ ผู้วิจัยได้ใช้ความพยายามอย่างเต็มที่ที่จะนำเอกสารเท่าที่สามารถค้นคว้าได้จาก หอจดหมายเหตุแห่งชาติ หอสมุดแห่งชาติ หอสมุดกระทรวงกลาโหม หอสมุดกองทัพอากาศ หอสมุดวิทยาลัยการทัพอากาศ หอสมุดโรงเรียนเสนาธิการ กองทัพอากาศ หอสมุดโรงเรียนนายเรืออากาศ หอสมุดวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร หอสมุดคณะอักษรศาสตร์ หอสมุดคณะรัฐศาสตร์ สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย หอสมุดคณะรัฐศาสตร์ หอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ หอสมุดสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

ปัญหาและข้อจำกัดในการทำวิจัย

ปัญหาและข้อจำกัดในการศึกษาเรื่องนี้ก็คือ เอกสารจำนวนหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับกองทัพอากาศยังเป็นเอกสารที่ปกปิดเพราะเป็นความลับของทางราชการ ข้อมูลเอกสารบางอย่างที่ได้มาก็ไม่สามารถเปิดเผยได้เพราะเป็นเรื่องที่ทางราชการปกปิด ดังนั้นข้อมูลที่ได้อาจเป็นข้อมูลที่เปิดเผยแล้วของทางราชการ

ปัญหาและข้อจำกัดอีกประการหนึ่งคือ การที่ไม่สามารถได้ข้อมูลที่ชี้ให้เห็นถึงความซึกแย้งภายในกองทัพอากาศ เนื่องจากความจำกัดด้านข้อมูล และปัญหาความเกี่ยวข้องกับบุคคลที่ให้สัมภาษณ์ เพราะมักจะได้รับการขอร้องมิให้กล่าวหาถึงข้อมูลเหล่านั้นในระยะที่บุคคลที่เกี่ยวข้องยังคงมีชีวิตอยู่ นอกจากนี้ผู้วิจัยยังเห็นว่าประเด็นศึกษานั้นค่อนข้างจะสลับซับซ้อนและยากในการสรุปว่าคูกรณีซึกแย้งเป็นใครหรือซึกแย้งในลักษณะเช่นไร แต่อย่างไรก็ตามผู้วิจัยก็ได้พยายามวิเคราะห์เท่าที่เอกสารและข้อมูลจะเปิดเผยได้ ด้วยเหตุนี้งานวิจัยชิ้นนี้อาจจะไม่สมบูรณ์เท่าที่ควร และผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่าถ้ามีการเปิดเผยข้อมูลที่สำคัญได้มากกว่านี้แล้ว การค้นคว้าในหัวข้อนี้ก็อาจจะก้าวไปได้ไกลอีกชั้นหนึ่ง

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. สามารถเข้าใจโครงสร้างองค์กร บัณฑิตและเงื่อนไขที่ทำให้กองทัพอากาศเข้ามามีบทบาททางการเมือง
2. เพื่อช่วยให้เข้าใจประวัติศาสตร์การเมืองไทยระหว่าง พ.ศ. 2480-2519 ซึกเงินสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย